

UDK 821.111.09-93-31

Pregledni rad

Dina CVEK (Pula)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

dina.cvek@gmail.com

**DUHOVNA RAZINA I MAGIJA KAO
„ONO NEIZRECIVO“ U *HARRY POTTER* SVIJETU
IMA LI *HARRY POTTER* VEZE S KRŠĆANSTVOM?**

Harry Potter serijal je od sedam romana koje je napisala britanska književnica J. K. Rowling. Romani obrađuju i pitanje duhovnosti koje se u kritikama nerijetko stavlja u paralelu s kršćanstvom. Pitanje duhovnosti u Harryju Potteru nije u suštini vezano za religiju, ali se pojedine elemente kao što su duša, život poslije smrti i moral, često veže uz kršćanski simbolizam. Ti se isti motivi, kad je u pitanju ovaj roman, pretežito namijenjen djeci, često smatraju tabuom. No, unatoč kršćanskom okviru, ideja duše u Harry Potter romanima kontrolirana je isključivo odlukom lika, jer čarobnjaci iz priče mogu ciljano kontrolirati sudbinu svoje duše i odabrati svoj put. Ipak, kršćanski teoretičari ove romane kritiziraju kao koruptivne često se oslanjajući na motive zla kojih u Harry Potter romanima ima mnogo. Magija, kao nešto neobjašnjivo, okosnica je romana. Autorica je dva svijeta, onaj stvarni i svijet magije, spojila u jedan, kreirajući tako nadrealnu viziju života, pritom ne zanemarujući vrijednosti koje čovjeka u suštini čine čovjekom, a to su prijateljstvo, požrtvornost, dobrobit i vjera u veće dobro.

Ključne riječi: *magija, kršćanstvo, duhovnost, religija, smrt, odluka, sukob, žrtva*

UVOD

Petruska Clarkson tvrdi kako čovjek istovremeno djeluje na najmanje sedam razina osobnosti od kojih su prve tri kod svakoga autentične dok su ostale posljedice odgoja i unaprijed prihvaćenoga znanja (Robert Raponja 2018: 88 prema Clarkson 2002). Riječ je o sljedećim razinama: tjelesnoj, emotivnoj, nominativnoj, normativnoj, razini uspjeha, teorijskoj

i duhovnoj razini. Ta se teorija zove *Teorija duge* ili *Sedam razina ljudske osobnosti*.

Duhovna razina predstavlja mogućnost samospoznaje i vjerovanja kroz stjecanje, primjenu i upotrebu znanja i iskustva koja nam je ostavljeno u nasljeđe. Uz vanjska, postoje i unutarnja osjetila kojima čovjek percipira osjećaje za lijepo, dobro, plemenito i uzvišeno (Raponja 2018: 105). Kako bi Raponja u svojoj knjizi *Pisma studentima* rekao, „toliko je znatiželjnika, koji neumorno, kroz vrijeme, u različitim prostorima, tragaju za ‘višim’ smislom postojanja i ostavljaju trag za sobom, kako bi se ubilježili u buduće tragače i znatiželjnike“ (2018: 106).

Važno je napomenuti kako duhovna razina nije nužno vezana za religiju, čega sam se dotaknula i u svom Doktorskom seminaru u kojem sam analizirala motive duhovnosti, ljubavi, žrtve i odluke u *Harry Potter* djelima.

Harry Potter je serijal od sedam romana koje je napisala britanska književnica J. K. Rowling i prema kojima su nastali istoimeni filmovi. Romani prate avanture mladog čarobnjaka Harryja Pottera i njegovih prijatelja, a glavna je nit romana Harryjev sukob s neprijateljem u priči, zlim čarobnjakom Lordom Voldemortom. U ovom radu obradit ću pitanje duhovnosti i postojanja ‘onog neizrecivog’, magije, u čarobnjačkom svijetu Harryja Pottera te potencijalnu vezanost navedenih motiva s kršćanstvom.

RAZRADA

MOTIV DUŠE I ŽIVOTA POSLIJE SMRTI

Pojam duhovnosti u Harryju Potteru najčešće se veže uz pojam duše, stanja duše nakon smrti, razgovora s mrtvima i uz pitanje morala. Ono u suštini nije vezano za religiju već cijela priča motivu duhovnosti pristupa iz posve druge perspektive, stvarajući tako novu viziju života i smrti koja čitateljima, pretežito djeci, omogućava novi pogled na svijet općenito. Ipak, pojedini se segmenti u romanima nerijetko vežu uz kršćanski simbolizam.

Robert Raponja u svojoj knjizi *Pisma studentima* kaže: „Ponekad mi se čini da je duhovna razina ‘kuća vječitog djetinjstva’, kuća nade, vjere, uvijek novih mogućnosti, smislenijega i umnijeg djelovanja i obnavljanja“ (Raponja 2018: 106). Naime, *Harry Potter* posvećen je ponajviše djeci, ali i odraslima, ovisno o tome tko se sve može ‘pronaći’ u literaturi takve vrste. Uvijek napominjem kako *Harry Potter* knjige prate jednu generaciju te kako knjige napreduju, tako ta ista generacija zrije u skladu s poukama knjiga, ali i filmova. To ne znači da iste te knjige i filmove ne mogu pratiti nove nadolazeće generacije, ali ciljana je publika bila upravo ona koja je odrastala u 2000-im godinama.

Istaknula sam citat Roberta Raponje upravo zbog motiva ‘kuće vječitog djetinjstva’.

Osobno na *Harry Potter* knjige gledam upravo kao na besmrtnost djetinjstva i na vječito postojanje unutarnjeg djeteta u svima nama. Tome svjedoči i činjenica da velik broj odraslih koji su odrastali na *Harry Potter* knjigama, dan danas na te iste knjige gleda sa žarom u očima i nostalgijom u srcima.

Upravo je to ta duhovna razina *Harry Potter* svijeta, razina koja nas je naučila što je zlo, što je moralno, što znači požrtvovnost, što znače sjećanja i što znači smrt, barem u očima autorice.

Motivima koji se često smatraju tabuom, autorica *Harry Potter* romana, J. K. Rowling pristupila je direktno, čisto i jedinstveno. Tu prvenstveno mislim na smrt, moral, život poslije smrti i drugo.

Strah od smrti je snažna sila u dječjoj literaturi. Pojam mrtvog ili živog nije strogo definiran u *Harry Potter* knjigama što ukazuje na zamučene granice između života i smrti i na postojanje motiva poput duše i života poslije smrti (Park 2017: 22, prema Stojilkov).¹

J. K. Rowling je pojam duše povezala sa životom općenito i sa životom poslije smrti. Naime, priča je započela sa smrti roditelja glavnoga junaka, Harryja, i s utjecajem te tragedije na njegov život. Ipak, upravo zbog te tragedije, Harry je naučio prihvatiti smrt i ono važno u životu (Park 2017: 22).² To ne znači da u srcu oduvijek nije imao veliku prazninu. Praznina je uvijek bila i ostala prisutna, ali Harry se dovoljno rano, i prerano, upoznao s negativnim aspektima života što ga je unaprijed pripremilo za sve ono loše što mu se kasnije dogodilo.

Što se života poslije smrti tiče, J. K. Rowling je u romanima pokazala da tijelo može preživjeti bez duše, ali u vegetativnom stanju. Unatoč tome što je preuzela kršćanski okvir, njezina je ideja duše takva da je kontrolirana isključivo odlukom lika (Park 2017: 23).³

¹ Originalni tekst: *Fear of death is a powerful force in children's literature. „Dead“ and „alive“ are not mutually exclusive states in the Harry Potter series, which is a concept that adds another level of intrigue to the story, and gives room for a complex discussion of the soul and the afterlife (Stojilkov 135). The lines between life and death are blurred, as shown through the various creatures and objects in the Harry Potter series.*

² Originalni tekst: *These elements in the story also give the reader a framework for understanding how Rowling has created her version of a „soul“, and how it relates to the living and an afterlife. The series begins with the death of Harry's parents, and the terrible effect that this has on Harry's life. Through all of this tragedy, Harry learns more about accepting death, and about what is important in life.*

³ Originalni tekst: *On the flip side, Rowling shows that your body can survive without a soul, but only in a vegetative state. Although she builds on a Christian framework, her idea of the soul as a physical and tangible entity that is controlled by one's choices takes the concept a step farther.*

Kako bi jedan od najpoznatijih citata iz druge knjige opusa, *Harry Potter i Ođaja tajni* (*Harry Potter and the Chamber of Secrets*), rekao: „Naše odluke, Harry, pokazuju nam ono što stvarno jesmo, mnogo više od naših sposobnosti“ (str. 333).⁴

U *Harry Potter* djelima, sve se uvijek vraćalo na izbor i na odluke u životu, a svi jako dobro znamo da donijeti odluku nije uvijek lagan potez.

SUKOB DOBRA I ZLA

Povezivanje *Harry Potter* knjiga i filmova s kršćanstvom nije nepoznanica. *Harry Potter* je i danas česta meta kršćanskim teoretičarima. Dok jedni kritiziraju *Harry Potter* priču kao koruptivnu, drugi ju vole interpretirati u okvirima kršćanstva. S jedne su strane motivi zla koje se stavlja u paralelu s vragom, a s druge su strane motivi duše i života poslije smrti koje se često smatra religioznim elementima. Puno je paralela između koncepta kršćanstva i motiva duše i duhovnosti u *Harry Potter* opusu, od okosnice priče koju tvori sukob dobra i zla pa sve do postojanja života poslije smrti i moralne dimenzije u priči koja se često veže uz kršćanske vrijednosti suosjećanja, dobrote i jednakosti.

Što se sukoba dobra i zla tiče, riječ je dakle o sukobu Voldemorta, koji predstavlja čisto zlo u romanima, i Harryja Pottera koji predstavlja nadu, hrabrost i dobrotu. Gledajući šire od toga, riječ je o sukobu Voldemortove vojske sljedbenika i čitavog niza čarobnjaka koji mu se nastoje oduprijeti. Do sukoba, u više navrata, dolazi isključivo zbog Voldemortove želje za moći i potpunom kontrolom, štoviše, dominacijom.

Njegova se motivacija prvenstveno temelji na strahu od nemoći i smrtnosti. Naime, Voldemort vjeruje kako nema života poslije smrti i za njega ne postoji ništa gore od smrti (Ståhl, 3).⁵ Osim toga, njegova je motivacija za moći također potpomognuta nedostatkom poznavanja ljubavi i dobrote. Skupljajući svoje sljedbenike on je stvarao vojsku ne bi li svijet očistio od nečistih čarobnjaka i ne-čarobnjaka. Drugim riječima, kreirao je svoj vlastiti režim upotrebom sile ili prijetnjama silom.⁶ Njegova su meta bili čarobnjaci koji nemaju čisto čarobnjačko porijeklo (obitelj čarobnjaka) i osobe koje uopće ne

⁴ Originalni citat: „It is our choices (...) that show what we truly are, far more than our abilities.“ (*Dumbledore*)

⁵ Originalni tekst: ...because Voldemort believes that there is no life after death. To him there is nothing worse than death, and he therefore fears it.

⁶ Originalni tekst: Voldemort seeks to create his own regime through the use of force, and threats of force. – <http://www.libertyatthemovies.com/harry-potter-and-the-basis-of-political-power/>

posjeduju magiju. Upravo se iz tog razloga *Harry Potter* djela često stavlja u paralelu s nacizmom i čistom arijevskom rasom. Također, Voldemorta se u tom slučaju smatra svojevrsnim diktatorom, što ponovno ukazuje na vezanost radnje romana uz stvarne i strahovite činjenice svjetske povijesti. Naime, autoritativni tipovi ljudi naginju odnosu superiorno – inferiorno, prikrivanju svoje slabosti i poznati su po ekstremnoj čežnji za pozicijama moći i statusa.⁷ Upravo se u tim karakternim osobinama može prepoznati i lik Voldemorta.

POŽRTVOVNOST

Također, u romanima je prisutan i motiv žrtve koji se u kritikama često veže uz samog Isusa. Ipak, Bog u knjigama niti jednom nije spomenut, kao ni religija.

Koncept duše je sličan, ali *Harry Potter* ne prikazuje raj ili pakao već autorica ima svoju viziju života poslije smrti (Park 2017: 23).⁸ Naime, samo ona duša koja nije počinila zlo, ostaje netaknuta i cjelovita i može preći dalje, na neko drugo, novo mjesto. Stoga, čarobnjaci mogu kontrolirati sudbinu svoje duše i mogu odabrati svoj put. Stvar je, ponovno, isključivo izbora i odluke (Park 2017: 24).⁹

⁷ Originalni tekst: *Authoritarian-type people tend to have a preoccupation with dominance-submission, conceal signs of softness, strive for positions of power and status, and avidly reject others possessing obvious weaknesses* (Wilkins & DeCharms, 1961) – <https://ellena-lamont.wordpress.com/playing-with-power-an-inside-look-at-lord-voldemorts-possession-and-abuse-of-power-in-the-harry-potter-series/>

⁸ Originalni tekst: *There are many parallels between these concepts in Christianity, and the framework for the soul and spirituality that Rowling has created. The Harry Potter series is an epic battle between good and evil, echoing the battle between good and evil in the Bible. Rowling illustrates that there is life after death in Harry's world, and there is also a strong morality in the series, which mirrors Christian values of compassion, kindness, and equality. Sacrificial love is also present in the series, as Harry's mother dies to save him at the beginning of the story, and Harry sacrifices himself for everyone else at the end. This is a central Christian theme, as Jesus Christ sacrificed himself to save humankind. Though Rowling's construct is fiction, and not a theological concept, it is part of a religious orthodoxy that stems in Christian values of morality, the soul, and an afterlife, but changes it in important ways. God is never mentioned throughout the series, nor is any sort of organized religion or church. The concept of the soul, and of morality being connected to the soul's health, is similar, as is the notion of the soul determining where one goes after death. But instead of a Heaven or a Hell, Rowling has her own ideas about how and where a soul goes, or does not go, after life ends.*

⁹ Originalni tekst: *In Harry Potter, only a soul that is physically in one piece can move on to whatever comes next, which is an important concept for most people who believe in some sort of heaven and desire to ascend there after death (Stojiljkov 137). A human soul only remains intact if its owner does not commit evil acts, and only with a whole soul are they able to "go on" to whatever may lie after death. In illustrating this concept, Rowling shows*

Ponovila bih prije navedenu definiciju duhovne razine prema Robertu Raponji: Duhovna razina predstavlja mogućnost samospoznaje i vjerovanja kroz stjecanje, primjenu i upotrebu znanja i iskustva koja nam je ostavljeno u nasljeđe (2018: 105). Upravo ta samospoznaja i vjerovanje i vezanost na nasljeđe velika je spona sa samim korijenom duhovnosti kojeg se veže uz lik Harryja i njegovu priču. Ono što treba istaknuti je da je nit koja povezuje ovu definiciju s likom Harryja upravo magija, ono neopisivo i neizrecivo. To je ključ i temelj priče o mladom čarobnjaku, što cijelu priču čini intrigantnijom i drugačijom. Magija, kao nešto neobjašnjivo, okosnica je radnje romana, ali je ujedno i zabavni faktor. Naime, autorica je svijet magije kreirala kao novi, intrigantni svijet u koji gotovo svako dijete želi zakoračiti, ali pritom nije izgubila vrijednosti svakodnevnoga, stvarnoga svijeta.

Ona je dva svijeta spojila u jedan, kreirajući tako jednu novu, zanimljivu, nadrealnu viziju života, pritom ne zanemarujući ono najvažnije, a to su ljudskost i sve vrijednosti koje čovjeka čine čovjekom. Tako primjerice, na kraju posljednjega romana, kada Harry žrtvuje sebe kako bi spasio druge od zla, on je to učinio prvenstveno kao čovjek, ne kao čarobnjak. Također, taj čin požrtvornosti, kojim je on uništio zlo u sebi (*horcrux*, dio Voldemortove duše¹⁰) omogućio mu je da se vrati među žive, oslobođen zla i snažniji nego prije. Njega je naime na kratko vrijeme ubila magija, ali pritom ga je magija i vratila. Njega je kad je bio dijete spasila majka tako što je dala svoj život kako bi ga zaštitila od Voldemorta. Taj ga je čin zaštitio i onda kad ga je Voldemort 'ubio', jer njezina zaštita nikada uistinu nije nestala. I taj bi čin također mnogi kršćani vezali za religiju, štoviše, na prinošenje žrtve i na molitvu. Kako bi Đuro Šušnjić rekao: „dok se u molitvi žrtvuju riječi, ovdje se žrtvuje telo ljudsko ili životinjsko. To je način na koji se otklanja nečistoća iz duše, kao što pranje otklanja prljavštinu sa tela. Od molitve se očekuje neki ishod: to upućuje na njenu vezu sa magijom“ (2005).

Upravo je žrtvovanjem sebe, odnosno svoga tijela, Harry uništio dio sebe koji je trebao uništiti čime mu je duša napokon postala čista, a volja za životom nikada veća. Njegovo je tijelo poslužilo samo kao mamac, dok je duša strpljivo čekala i dočekala pobjedu.

that witches and wizards have control over their soul, and everyone is able to choose their path.

¹⁰ *Horcrux* je predmet u koji je zli, crni, čarobnjak sakrio fragment svoje duše kako bi bio besmrtnan. Ipak, takav je predmet moguće stvoriti samo ako je netko počinio ubojstvo, najveći akt zla te se kao takav smatra najvećim zlom crne magije. – <https://harrypotter.fandom.com/wiki/Horcrux>

ZAKLJUČAK

Autorica *Harry Potter* knjiga, J. K. Rowling, otkrila je kako je svijet mrtvih povezan sa svijetom živih na prekrasan način: smrt nije nešto čega se trebamo bojati već je svijet bez ljubavi onaj od kojeg trebamo strahovati (Cvek 2019; Park, Johannah Katherine 2017: 5)¹¹. Ona je stvorila svijet magije, ali moralne i ostale vrijednosti čovjeka u romanima su sveprisutne unatoč postojanju nečeg nadrealnog, ponekad i utopijskog. J. K. Rowling je uz svijet magije ostala vjerna i stvarnom svijetu, utjelovljujući prave vrijednosti i moralne ljestvice kroz kreiranje likova i krajnje pouke knjiga koja je više nego ljudska, a to su pravo prijateljstvo, požrtvovnost, dobrobit čovjeka i vjera u veće dobro.

Smatram kako magija prikazana u *Harry Potter* romanima nije vezana za kršćanski koncept života i smrti ili doba i zla. Djela pričaju svoju priču, sa svojom poukom, svojim ciljevima, svojim počecima i završecima. Nada u život poslije smrti nalazi se u svakome, neovisno o vjeroispovijesti. Tako je i *Harry Potter* utjelovio realne životne strahove smještajući likove u magičan svijet ne bi li cjelokupno iskustvo bilo ipak nešto drugačije i intrigantnije. Samospoznaja koje se Raponja u svojoj knjizi dotiče, gdje objašnjava duhovnu razinu osobnosti, trenutak je koji Harry proživi kada shvati da se mora suočiti sa svojim najvećim strahovima. On vjeruje u svoju žrtvu i donosi odluku. Za takvu je odluku potrebno zaviriti duboko u sebe, propitujući svoje znanje, iskustva i vjerovanja. U tom je trenutku sve na kušnji, a unutarnja sila koja nas pokreće ona je koja stavlja točku na 'i'. Neovisno o tome je li riječ o magiji ili nečemu posve drugom, sve se uvijek vraća na ono što nas čini čovjekom u pravom smislu te riječi, a to su vrijednosti koje gradimo tijekom života i koje ne prestajemo graditi sve dok smo živi.

Usudim se reći da je *Harry Potter* moja kuća vječitog djetinjstva. Duhovnost, bila ona oslonjena na kršćanstvo ili ne, srž je cijele priče, a magija je u ovom slučaju ono što duh čini jačim, omogućujući likovima da se upravo njome posluže kao alatom ne bi li bili samopouzdaniji i snažniji. Ipak, bez usađenih ljudskih vrijednosti ništa ne bi bilo moguće, uz svu magiju ovoga realnoga ili onoga magičnoga svijeta.

¹¹ Originalni tekst: *Ultimately, she reveals the world of the dead is connected to the world of the living in a wonderful way: death is not something to be feared, but rather we should fear a life lived without love.*

IZVORI

Literatura

- Cvek, Dina, *Harry Potter carstvo: motiv duhovnosti, odluke, žrtve i ljubavi u knjigama i filmovima*, Doktorski seminar II, Doktorski studij Kulturologije, Sveučilište Jurja Josipa Strossmayera u Osijeku, 2019.
- Park, Johannah Katherine, *Master of Death: Love and Spirituality in the Harry Potter Series*, A Thesis in the Field of English for the Degree of Master of Liberal Arts in Extension Studies, Harvard University, 2017 – preuzeto s <https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/37736746/PARK-DOCUMENT-2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y> / prava korištenja regulirana sljedećim uputama: <https://dash.harvard.edu/pages/termsofuse#LAA>
- Raponja, Robert, *Pisma studentima*, Akademija za umjetnost i kulturu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2018.
- Ståhl, Sofia, *Good or evil? Attitudes to Death in the Harry Potter Novels, God eller ond? Attityder till döden i Harry Potter*, Faculty of Arts and Social Sciences, English Literature, (nepoznata godina) – preuzeto s <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:727131/FULLTEXT01.pdf>
- Šušnjić, Đuro, *Žetva značenja: simboli, svetac, molitva, trojica*, Čigoja štampa, Beograd, 2005.

Internetski izvori

- <https://scifi.stackexchange.com/questions/194389/how-did-harrys-sacrifice-protect-the-students-of-hogwarts/194425> – pregledano 1. rujna 2019.
- <https://harrypotter.fandom.com/wiki/Horcrux> – pregledano 5. rujna 2019.
- <https://www.quora.com/How-does-Harry-Potter-come-back-to-life-without-the-Resurrection-Stone> – pregledano 8. rujna 2019.
- <https://ellenalamont.wordpress.com/playing-with-power-an-inside-look-at-lord-voldemorts-possession-and-abuse-of-power-in-the-harry-potter-series/> – pregledano 11. rujna 2019.
- <http://www.libertyatthemovies.com/harry-potter-and-the-basis-of-political-power/> – pregledano 11. rujna 2019.

Dina CVEK

**SPIRITUALITY AND MAGIC AS SOMETHING
'UNSPEAKABLE' IN THE WORLD OF HARRY POTTER
DOES HARRY POTTER HAVE ANYTHING TO DO WITH
CHRISTIANITY?**

Harry Potter is a series of seven novels written by J. K. Rowling. The novels address the issue of spirituality which critics often compare with Christianity. The issue of spirituality in Harry Potter is not essentially related to religion but certain elements such as soul, life after death and morality are often criticised in terms of Christian symbolism. The same motives when it comes to this novel, mainly written for children, are often considered as taboos. But, the concept of soul in Harry Potter is controlled solely by the character's decision because magicians in the story can control the fate of their soul and choose their own path. However, Christian theorists criticise Harry Potter as corruptive because of many evil motives in the plot. Magic, as something unspeakable, is the backbone of Harry Potter story. J. K. Rowling put two worlds together, the real world and the world of magic. By doing that, she created a surreal vision of life, without neglecting true values of the man, which are mainly friendship, sacrifice, wellbeing and belief in the greater good.

Key words: *magic, Christianity, spirituality, religion, death, decision, conflict, sacrifice*